

"מועדי השחר"

לתשעת הימים

הליכות והנהגות ממו"ר רשכבה"ג מרן בעל "אילת השחר" זצוק"ל

פתיחה קצרה

אבלות החורבן

אחז"ל בתענית כל "המתאבל" על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה, ומסיימת הגמ' כך היה מנהגו של רבי יהודה ברבי אילעאי, ערב תשעה באב מביאין לו פת חריבה במלח ויושב בין תנור לכירים, ואוכל ושותה עליה קיתון של מים "ודומה כמו שמתו מוטל לפניו", ויש להסתפק אם כונת הגמ' דדוקא באופן זה "שמרגיש כמי שמתו מוטל לפניו" נחשב מתאבל על ירושלים, וא"כ רוב בני אדם שאינם מרגישים כן, לא יזכו ח"ו לתחיית המתים. או מספיק כמה שמתנהג "בהנהגת" אבלות שתיקנו חז"ל, כדי שיחשב מתאבל על ירושלים. אמנם מזה שחזרו ואמרו "ומי שאינו מתאבל" וכו', ולא הסתפקו בחלק הראשון דכל המתאבל וכו', וממילא הרי מכלל הן אתה שומע לאו, משמע דדוקא מי "שאינו" מתאבל, והיינו שבאופן "חיובי" מבעט ומסיה דעת מהאבילות. אבל בסתמא, אפילו "שאינו מרגיש" להדיא את האבילות, זוכה ורואה.

משנכנס אב "ממעטין" בשמחה

סיפר שבדורות קודמים היו בוכים על החורבן, והיו מתאספים בימים אלו בשעה "שתיים עשרה בצהריים" בבתי כנסיות ויושבים על הארץ, ואומרים "תיקון חצות", וכן באמירת הקינות היו בוכים ממש. אך הדורות נחלשו, וכל שחיים יותר בהרחבה... בבחינת ואכל ושבע ודשן.. ממילא מרגישים פחות את צער החורבן.

כמו כן סיפר רבינו כי בהיותו נער, היה שוהה מפעם לפעם אצל דודו [ממשפחת אמו] בעיירה קמניץ, וזוכר שבלייל תשעה באב היה המשגיח שם בשם רבי נפתלי שהיה גיסו של מרן הגאון רבי ברוך בער זצוק"ל, מדבר בהתעוררות על אבלות החורבן, ומעורר את הציבור.

בחז"ל הרגישו..

אמר, בפולין וליטא הרגישו תשעת הימים ות"ב, כי הרגישו את "הגלות", היות שהשקצים - הקטנים היו מציקים, וגם סבלו מהגויים הגדולים, והי' עצוב.. אבל בארץ ישראל כיון שחיים בין יהודים, אפי' חילונים, בכל זאת זה אחרת...

מי מרגיש את החורבן

אמר: מי שאינו חרב.. מרגיש את החורבן, ומי ש"בעצמו חרב", אינו מרגיש את החורבן...

עבדו את ה' "בשמחה"

שאל הנגיד היקר הרב אברהם נ. וולפסון ז"ל האיק שייך לקיים בימים אלו ובפרט בתשעה באב, עבדו את ה' "בשמחה", הרי הם ימים שהחובה בהם "למעט" בשמחה, ולנהוג מנהגי אבלות. והשיב לו רבינו דהשמחה במצות היא בעצם מה "שזוכה לקיים את רצון ה'", ולא מ"הדברים שעושה", וזה שייך גם כשנוהג אבלות, דשמח בזה "שמקיים רצונו ית"ש" שציוה להתאבל על ירושלים.

"מנחם" אב

בברכת החודש אמר להכריז ראש חודש "מנחם - אב".

משפט עם חילוני

אחד שהי' לו משפט עם מס ערך מוסף, אמר לו לדחות לאחר ת"ב. ופירש אף שהם יהודים, אבל הם "חצי גויים.."

שירי בר מצוה

כשהגיע להשתתף בשמחת בר מצוה לנינו, בתשעת הימים, נשאל מבני הכיתה, אם יכולים לשיר את הגראמען - החרוזים שנוהגים לשיר לחתן, והתיר להם, ואמר שעיקר האיסור הוא עם מוזיקה.

חלוקת הזמנות

אמר שאין חשש בחלוקת הזמנות חתונה, בתשעת הימים, ואף בת"ב עצמו.

קניית תפילין

לקנות תפילין חדשות בתשעת הימים. אמר שאם צריך, מותר.

לראות דירה

לראות דירה בימים אלו, מותר, דבראי' לחוד אין בזה שום דבר. וכששאלו אם מותר להשאיר עירבון, אמר עירבון אינו קונה, ומותר.

להיות "שותף"

אחד שקנה בנין להשקעה, והי' צריך לשלם בתשעת הימים, רצה להכניס לזה "שותף". ואמר רבנו שלגבי השותף זוהי "קני' חדשה", ולא קונים דברים חדשים בתשעת הימים.

סנטוכ"י

מסיבת חתן לחבריו בישיבה לאחר גמר שידוך, הנקרא סנטוכ"י, הותר לעשות בתשעת הימים, ואף שירה בפה ולרקוד "מעט".

נסיעה לחז"ל להחזקת תורה

שאל ידידנו היקר רבי אלחנן ויסבורד שליט"א אם בימים אלו של תשעת הימים, ראוי ליסוע לחוץ לארץ, כדי להקיש על לבן של אחינו הנגידים להחזיק עמלי התורה.

ואמר לו רבינו "עכשיו" זה הזמן! כמו שכתוב שהחורבן היה "על עזבם את תורת", א"כ צריך לחזק את "לימוד התורה", ולהחזיק את עמלי התורה.

ניתוח, חיסונים

ניתוח וכדו' כל שאינו "נחוץ מאד" לעשות בתשעת הימים, יראו לדחותו לאחר מכן, ואפילו במקום שהיה חשש התדרדרות קצת, העדיף רבינו לדחות.

כמו כן "חיסון" רגיל שעושים בטיפת חלב לילדים, אמר לדחות לאחר ת"ב, ואף אם בגלל זה ידחה לעוד כמה חדשים.

בגדים מכובסים

דרכו של עולם, שמכינים בגדים כדי שיוכלו להחליף בתשעת הימים, אמנם רבנו לא הי' מכין בגדים, היות שלא הי' מחליף בגדיו כל השנה, רק מע"ש לע"ש, כולל גרבים.

ואמנם בחיי הרבנית ע"ה הי' מחליף חולצה - כנראה לבקשתה - גם ביום רביעי בבוקר, ובתשעת הימים לא החליף.

[במוסגר, כשחזר מהלוויית מרן פוסק הדור הגרי"ש זצוק"ל ליל חמישי כ"ט תמוז, חשב להישאר עם החולצה של הקריעה, עד ליום שישי, ואמר מה בכך שקרוע.. אך בסוף החליף לבקשת בני המשפחה].

איזה בגדים צריך להכין

אמר שמבואר מהרמ"א והמ"ב שגם "גרבים ובגדי זיעה" הסמוכים לגוף, אסור ללבוש מכובסים, ורק "לשבת" התירו, ממילא אם רוצה להחליף בתשעת הימים, צריך להכניסם.

"כיפה" אינו מלבוש

לענין "כיפה", צידד דכיפה מכובסת אין איסור ללבוש.

[וגם אמר דאי"ז נחשב בגד לענין מש"כ במ"ב דנהגו לשייר בגד אחד של חול בשבת חזון].

כיצד מכינים את הבגדים

גרירת הבגדים ע"ג קרקע, אמר ד"לא מהני", כיון שעיקר הכיבוס הוא מחמת הזיעה, ומה שיש קצת אבק, אינו מבטל את השם "מכובס".

כמה זמן צריך ללבוש

שיעור זמן לבישה להכין את הבגדים שייצאו מתורת מכובסים, אמר דבמקום שמזיעים הרבה, [כמו ב"ב] סגי בחמשה - עשרה רגעים.

כמה בגדים יחד

וכן אמר שאפשר ללבוש כמה בגדים זה על גבי זה. [אך כמובן לא ללבוש בבית אחת ממש, דקשה לשכחה, וכן הקפיד שלא "לפשוט" שני בגדים יחד].

אין היתר להכין בגדים "בשבת"

כשהעלו נידון אם מותר להחליף בגדים בשבת, כדי שיהי' לו בגדים להחליף ביום חול, אמר שלפני הנידון מצד "הכנה", צריך לדעת שגם בשבת יש איסורי תשעת הימים, לענין רחיצה וללבוש בגדים מכובסים, ורק "לכבוד שבת" התיירו, וממילא לא שייך כל הנידון. ומ"מ אמר, שיכול ללבוש בשבת בבוקר בגדים נקיים, וכן בשבת אחת"צ להחליף שוב, שזהו מכלל כבוד שב"ק, אבל ללבוש לזמן קצר ולהוריד, לבד "הכנה", אסור גם מצד איסור תשעת הימים.

מאיזה גיל

נשאל על ילדה כבת "עשר" אם יכולה ללבוש בגדים מכובסים בתשעת הימים, ואמר שכבר הגיעה לחינוך אבלות ירושלים, וצריכה להכין את הבגדים לפני כן.

אך לפני גיל זה, כמדומה שאמר שיכולים ללבוש מכובסים.

בגדי קטנים

כיכוס בגדי קטנים המטנפים בגדיהם, מותר בתשעת הימים, אך אין היתר להוסיף במכונת כביסה בגדי "גדולים".

ואמר דעדיף לקנות לקטנים בגדים בריוח, כדי למעט בכיכוס, ועיקר ההיתר הוא בבגדי קטנים ש"מטנפים" ממש, אבל אם נתלכלכו באבק או בוץ וכדו', ה' אומר שלא קרה כלום אם לא יהיו בגדיהם "נקיים" מרוב, ואף אם לא נחמד לאמא שיילכו כך, אין לכבס בשביל זה.

רחיצה

בענין רחיצת הגוף בארצנו הקדושה ובארצות החמים שמזיעין מאד, אמר דאף שיש הרבה סברות להתיר, אעפ"כ למעשה נהגו בכל תפוצות ישראל "לא להתרחץ".

והזכיר כמה פעמים מה שהתבטא רשכבה"ג מרן בעל האבי עזרי צדק"ל שלא ראה אף פעם שאכל רח"ל בימי השבעה, ישאל אם מותר לו להתרחץ כשמזיע הרבה... ואף כשנשאל אם יש היתר להתרחץ כשזה מפריע לסובבים, השיב שלא נזכר בשו"ע כזה היתר. ומ"מ אם יש מקומות מסוימים בגוף, שמפריע מאד הזיעה, מותר לרחוץ שם, בצונן או בפורשים ואף במעט סבון כשצריך.

טבילת "עזרא"

אמר דטבילת עזרא מותרת בימים אלו, ובמקומות שמקפידים שיתרחצו לפני הטבילה, מותר לשטוף עצמו בצונן, דא"י לתענוג. [וצידד דמי שהולך בכל יום למקוה, מותר גם בימים אלו].

ירידת "הדורות"

סיפר הרה"ג ר' ישראל סולובייצ'יק זצ"ל בהספיד על אביו מרן הגאון ר' משה צדוק"ל מציריך, ששאל את אביו על מה שהפוסקים דנים אם מותר להתרחץ בימים אלו במדינות החמים כמו "ארץ ישראל", והרי מרן הבי"כ כשחיבר את השו"ע היה בארץ ישראל, ואם היה דעתו דבארץ ישראל מותר לרחוץ בתשעת הימים, למה לא הזכיר דבר זה. והתפלא אביו מאי קושיא? הרי כל מה ש"הדורות יורדים", יש יותר יסורים, ומה שאנחנו מזיעים כל כך, זה רק לאחרונה שנתרבו החטאים בעוה"ר, ומה הדמיון למה שהיה לפני ארבע מאות שנה קדושי עליון, ולא הזיעו כל כך. וקילס רבנו מאד תשובה זו.

[א"ה בזה יובן, מה שראינו אצל רבנו, שהכתונת, שלבש "שבוע ימים", לא הי' ניכר בה אף שחרורית של זיעה!]

בשר ויין

עוגה וכדו' שנתנו בה מעט יין, אם נרגש הטעם אסור לאוכלה בתשעת הימים.

טועמ"ה

טעימה מעט מתבשילי שבת "הבשריים" בערב שבת חזון, מותר, דלאו שם "אכילת בשר" עלה.

שתיית יין הבדלה

במוצש"ק לענין שתית יין הבדלה, אמר דקשה לסמוך על שתיית תינוק מכמה טעמים, וכיון שאינו אלא חומרא, דהא מעיקר הדין יין של "מצוה" מותר לשתות, עדיף שיבדיל על "מיץ ענבים", שאינו ראוי לגבי מזבח וקיל טפי לשתותו בתשעת הימים, וישתה "המבדיל" בעצמו.

[ונהירנא כשהיה מבדיל בשיבתו הק' "גאון יעקב" כשהי' אומר שיחה, במוצאי שבת חזון, כמה פעמים ביקש מתחילה שיביאו תינוק – כמדומני כבן תשע ויותר, ולבסוף כשסיים הבדלה שתה "בעצמו" את היין].

סעודת מצוה

ישיבה שסיימו "כמה בחורים" את המסכת הנלמדת, מותר לעשות סעודת סיום מסכת עם בשר "לכל הישיבה" אף בערב ת"ב, קודם חצות.

לא למחר כדי לסיים מוקדם

שאל ראש ישיבת "תורת חסד" הגאון רבי מאיר בן שלמה שליט"א, היות שלפי סדר הישיבה יסיימו את המסכת ביום א' ז' אב, ורוצים לעשות סעודה לגמרה של תורה, אם עדיף "למחר לסיים" קודם שבת, כדי שלא לעשות סעודה בשבוע שחל בו.

השיב לו רבנו, הרי ביום ראשון מסיימים, ובסיום מסכתא מותר לעשות סעודה, ואם ימהרו לסיים קודם, לימוד מהר "אינו לימוד..."

סיום סדר "משניות"

כשעושים סעודה על סיום "סדר" משניות, נחשבת סעודת מצוה שיהא מותר בבשר ויין.

לא להשאיר מעט לסיום

אמר שאם סיימו את המסכתא לפני תשעת הימים, לא מועיל להשאיר מעט בסוף ולסיים בתשעת הימים, כיון שלמעשה כבר גמרו את הלימוד במסכתא לפני כן.

אמנם מי שגמר את המסכתא באחד מימי תשעת הימים, יכול לדחות את הסיום "ליום אחר" בתשעת הימים, ולעשות סעודה עם בשר ויין, כיון דממ"נ גמר את המסכתא בתשעת הימים.

רחיצה לכבוד שבת חזון

כשהתירו לרחוץ בעש"ק חזון, פניו ידיו ורגליו, הסביר דיד היינו "כל" היד, וכן ברגל "כל" הרגל. אמנם איהו לעצמו כמדומה שלא רחץ כלל.

בגדי שבת

נהג להחליף את "כל" הבגדים לבגדי שבת. וכמ"ש המ"ב בשם הגר"א, ללבוש בגדי שבת, ולא הי' משייר בגד אחד. ופעם אמר לאלו שעונבים "עניבה", דבשבת חזון לא ילכו עם עניבה. [ובלא"ה הי' אומר שהבין מבנו הגדול של מרן הגר"י צדוק"ל שאביו לא הי' ניחא ל"י שלובשים עניבה בשבת, דחשש שא"י "מלבוש", והוי הוצאה].

זמן לבישת בגדי שבת

בנוגע לנידון ממתי יכולים כבר ללבוש בגדי שבת בערב שבת חזון, אמר שתלוי כל אחד "לפי דרכו" בשאר שבתות השנה, ואם דרכו ללבוש מוקדם, וכן לפשוט כמה שעות אחרי יציאת השבת, שרי לעשות כמנהגו, דכל זה בכלל כבוד שבת.

וכן הי' נוהג בעצמו, שלבש בגדי שב"ק כרגיל בעש"ק אחת"צ, ובמוצש"ק החליף לבגדי חול, רק אחרי השיעורים ומלוה מלכה, קרוב לחצות, ופעם אחת, החליף את הכובע לפני בהמ"ז של מלוה מלכה, וכנראה מפני שגם באמצע השנה הי' מחליף לפעמים לפני בהמ"ז.

יכול לפשוט וללבוש

גם אם פשט את הבגד העליון והכובע של שבת, יכול לחזור וללבושם, עד הזמן שלובש כרגיל.

למה בגדי שבת חמורין יותר מבשר ויין

העיר לדעת הרמ"א למה אין לובשין בגדי שבת, הרי בגדי שבת אינן אסורים מדינא דגמרא, והרי בשר ויין בערב ת"ב שהוא מדינא דגמ' וחמיר יותר, ובכל זאת מפורש בגמ' דמותר בשבת, ולמה על בגדי שבת החמירו יותר ואסרו אפי' בשבת.

וכן קשה על מה שהחמיר הרמ"א שלא ללמוד בשבת ערב תשעה באב לאחר חצות, ובשר ויין מותר לאכול עד סמוך לשקיעת החמה, הרי גם בשר ויין יש בהן שמחה ולמה מותרין בהן, ובתלמוד תורה אסור.

לכה דודי בניגון עצוב

סיפר שבעיר מולדתו בריסק, נהגו בשבת חזון לשורר לכה דודי בניגון עצוב – דומה לניגון אלי ציון ועריה, וכן נהגו בגרמניה.

ניגון איכה בשבת

הפסטר "חזון", נהגו אצלו לקרוא בניגון איכה, וכן את הפסוק איכה אשא לבדי.